

Eski Türk Topluluklarında Spor Kültürü

Eski Türk toplumlarının sahip oldukları spor kültürü yaşam tarzlarına bağlı olarak gelişmiştir.

Atlı Bozkır Kültürü ve Sportif Yaşam Tarzı

Türk kültürü, MÖ 3. binden itibaren Altay ve Tanrı Dağları arasında belirmeye başlamıştır. MÖ. 1700'den sonra Orta Asya'ya yavaş yavaş hakim olarak, "Atlı Bozkır Kültürü" ya da "Atlı Göçebe Kültürü" adı altında çevreye yayılmıştır. Atı çekme ve taşıma aracı durumundan kurtararak binek hayvanı haline dönüştüren bu kültür, ok ve mızrak taşıyan atlı savaşçılarıyla MÖ. 800'lerde çevre kültürlerin atlı araba savaşçılığı hâkimiyetine son vermiştir.

Sistemli beden eğitimi faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde en önemli ortamı, "av" sağlıyordu. Avcılık, sürekli değişkenlik gösteren karakteri sebebiyle binicilik ve okçuluk yeteneklerini gerek teknik gerekse taktik açıdan iyileştirmekteydi. Av, değişik iklim ve arazi şartlarında ata hâkim olabilmek, hareket halinde iken hareketli hedeflere isabet ettirebilmek, avın hareketlerini önceden kestirebilmek, avı istenilen ortama çekebilmek, grupla uyumlu hareket edebilmek ve bir grubu sevk ve idare etme gibi bir dizi fiziksel, zihinsel ve sosyal nitelikleri uygulayıcıya kazandırıyordu. Böylece av, taşıdığı ekonomik önem dışında, aynı zamanda askeri, idari, sosyal ve sportif becerileri de geliştirerek bir fonksiyonlar zinciri oluşturmaktaydı.

Hun kadın ve kızları da at biniyor ve binicilik oyunlarına katılıyorlardı. Göktürkler devrinde de (550-745) Hakan eşi "Hatun"ların maiyetinde ok atmakta mahir atlı kadın birlikler mevcuttu. Bu, kadınların sosyal hayata katılımlarında sportif aktivitelerin oynadığı belirleyici role işaret etmektedir. Kadınların spora yoğun katılımları ve erkek bireylerle yarışabilecek performans düzeyine ulaştıkları Türk destanlarına da yansımıştır.

Eski Türk Topluluklarında Sportif Aktiviteler ve İşlevleri

Bir kültürde sporun bir olgu haline gelmesi, onun farklı alanlarda (sosyal, ekonomik, askeri, siyasi vb.) anlam taşıyıp taşımadığına, özendirici avantajlar sağlayıp sağlamadığına bağlıdır. Bu bağlamda, Eski Türklerde spor etkinlikleri toplumsal işlevleri diğer bir ifadeyle, uygulanma nedenleri bakımından ele alınacaktır.

Okçuluk ve İşlevleri: Erken dönem Türk kültür çevresinde yüksek fiziksel beceriler gösteren bireylerin sosyal statülerinin farklılığı dikkat çekmektedir.

Binicilik ve İşlevleri: Bütün göçebe kavimlerde olduğu gibi, Orta Asya bozkırlarında yaşayan Türkler için de at, en değerli hayvanlardan birisi ve belki de en önemlisidir. Atın önemli yer tuttuğu Türk Mitolojisi, at yarışları üzerinden atın sportif anlamdaki işlevlerine ışık tutmaktadır.

Güreş ve İşlevleri: Arkeolojik buluntular alpların binicilik, okçuluk ve avcılık aktiviteleri yanında, birbirleriyle güreş

yaptıklarını belgelemektedir. Çin'in batı sınırında, Ordos bölgesinde bulunan MÖ 7. yüzyıla ait bir tunç kemer tokası, iki alpın belirli kurallar içinde yaptıkları güreşi göstermektedir.

Futbol ve İşlevleri: Türk kültürünün erken dönemlerine ait sportif faaliyetler içinde, futbol benzeri bir "ayak topu" oyununun varlığına da şahit olunmaktadır. Milattan önceki 2. binyıldan itibaren İç Asya toplumlarında görülen, Çinlilerin 'ayakla itmek, vurmak' anlamında 'Ts'uh Küh' adını verdikleri top oyununun ustaları olarak 'Kuzeyli Barbarlar' yani Hunlar gösterilmektedir.

Kayak ve İşlevleri: Spor tarihi araştırmaları, kayağın çıkış bölgesi olarak Altay Dağlarını göstermektedir. Kayak konusunda Çin kaynaklarının verdiği en eski bilgiler genellikle Orta Sibirya, Altay-Sayan dağları ve daha kuzeyde yaşayan kavimlerle ilgilidir ve büyük ölçüde Türk, Moğol ve Tunguz hakları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Tang Sülâlesi devrine (MS 618-917) ait kayıtlar, Orta Asya - Sibirya sınırını oluşturan dağlarda yaşayan ve 'Ağaç Atlı Türkler' (Muma Tukyü) denilen bir Kırgız boyundan bahsetmektedir.

Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Spor

Türklerin Anadolu'daki varlık nedenleri olan ardışık iki devletten biri olan Selçukluların toplumsal yaşamında sporun yeri ve oynadığı rol dikkat çekicidir.

Selçuklularda Sportif Aktiviteler

Büyük Selçuklu (1037-1194) ve Anadolu Selçuklu (1075-1308) adlarıyla iki büyük devlet kuran Selçukluların spor faaliyetleri hakkında bilgi kaynakları sınırlıdır. Bununla birlikte, döneme ilişkin bazı yazılı kaynaklar, minyatürler, çini bezemeleri gibi sanat eserleri ve günümüze kalan spor aleti örnekleri bir çerçeve oluşturma imkânı vermektedir.

Osmanlı Klasik Sporları ve Kurumsal Yapılanmalar

Osmanlı spor dünyası, gerek saray ve askeri çevre, gerekse halk tabakasında zengin bir sportif aktivite çeşitliliğine sahiptir. Kaynağını önemli ölçüde göçebe toplumun gereksinimlerinden alan bu sporlar, saray günlükleri, şenlik kitapları, seyahatnameler ve minyatürlerin ana konularından birini oluşturmaktadır.

Osmanlılarda Atlı Cirit ve Taraftar Grupları

Cirit oyunu, dünya atlı spor kültürünün otantik formuyla günümüze kadar ulaşabilmiş ender örneklerindendir. Kökeni konusunda çeşitli teoriler öne sürülmüş olsa da ağırlıklı görüş oyunun Türklerle özdeşleşmiş olduğu yönündedir. Bunun haklı bir gerekçesi oyuna Türklerin hâkim ya da etkin oldukları coğrafyalarda rastlanması, çekildikleri yerlerde ise görülmeysiştir.

Osmanlılarda Güreş ve Güreşçiler Tekkesi

Güreş, tarihin aydınlatılabilmemiş devirlerinden itibaren Türk toplumlarında yaygın olarak uygulanmış ve her an mücadeleye hazır insan gücünün oluşturulmasında, çeşitli törenler, şenlikler, anma ve kutlamaların biçimlendirilmesinde, yoğun ekonomik hareketlilik

alanları olan panayır programlarının zenginleştirilmesinde; gençlere, toplumsal beklentilere uygun bedensel, zihinsel, ruhsal ve ahlaki niteliklerin kazandırılmasında ve yarışma duygularının tatmininde önemli fonksiyonlar üstlenmiş bir sportif aktivitedir. Toplumsal hayatın her karesinin güreş görüntülerine sahne oluşu, tarihsel süreç içinde bu sporun nesilden nesile geliştirilerek aktarılmasını ve karakucak, aba, şalvar, kemer, kuşak, yağlı ve hatta at üzerinde güreş gibi zengin uygulama formlarıyla günümüze ulaşmasını Türkiye’de İsveç Jimnastiği sağlamıştır.

Osmanlılarda Okçuluk ve Okçular Tekkesi

Okçuluk, Osmanlı toplumsal yaşamında ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. Çünkü daha önce de bahsedildiği gibi Türklerin tarihsel başarılarının ardında gerek teknik ve taktik, gerekse uygulama becerileri ile binicilik ve okçuluk yatmaktadır. Geçmişten devralınan bu kültür Osmanlı döneminde çeşitlenen motivasyonlar ve güçlü kurumsal yapılarla pekiştirilmişti. Öncelikle ateşli silahlar öncesi üstünlüğün ana nedenlerinden biri olan okçuluğun bir savaş sanatı olarak görülmesi, bu disiplinin devamını zorunlu kılıyordu. Ayrıca, İslam inancına göre ok yarıştırmak haram sayılmayan oyunlar kapsamına girdiğinden toplumda okçuluk bilhassa önemseniyor, antrenman ve yarışmalar ibadet hüviyeti kazanıyordu. Okçuluk aynı zamanda bir statü göstergesi ve statü kazanma yoluydu. Sadece rekor sahibi olanlar okçular tekkesinin başına geçebiliyor; etkileyici mesafelere ok düşürüp rekor taşı diktirenler devletin üst düzey görevlerine getirilebiliyordu.

Türkiye’de Jimnastik Akımları ve Okul Beden Eğitiminin Gelişimi

Türkiye’de beden eğitimi ve sporun gelişimini dönemin sosyal ve politik gelişmelerinden bağımsız olarak ele almak mümkün değildir. Avrupa’da süregelen değişimin Osmanlı’ya yansımalarının olması da kaçınılmazdır. Tanzimat Fermanı (1839), eğitim de dâhil birçok alanda köklü reformlara fırsat tanımıştır.

Jimnastik Akımlarının Türkiye’ye Girişi ve Etki Alanları

Osmanlı Devleti’nde beden eğitimindeki yenilenme aracı olarak 19. yüzyılda Avrupa’da ortaya çıkan Alman ve İsveç cinnastik akımlarından yararlanılmaya çalışılmıştır. Öncelikle askeri alandaki reformlarda model alınan Fransa’dan Alman jimnastiğinin bir türevi olan Amoros jimnastiği askeri okul programlarına alınmıştır. İkinci Meşrutiyet’ten sonrasında ise hedefler için daha elverişli bulunan İsveç jimnastiği yapılandırılmıştır.

Türkiye’de Alman Jimnastiği

Türkiye’ye Tanzimattan sonra giren ilk cinnastik akımı Fransız Amoros jimnastiğidir. Francisco Amoros (1770-1848) jimnastiği, F. Ludwig Jahn’ın geliştirdiği Alman jimnastiğine dayanmaktadır. Askeri okul programları için düşünülen bu jimnastiğin esasları, 1847’de Hekim İsmail Paşa tarafından yayımlanan “Risale-i Jimnastik” adlı eserle Türkçeye kazandırılmıştır. Jimnastik dersi 1863 yılında Mekteb-i Harbiye programına “Riyazet-i

Bedeniye” adıyla girmiş, ders uygulamaları için Mustafa Hami Paşa tarafından “Jimnastik Talimnamesi” adlı eser aynı yıl Fransızcadan çevrilmiştir.

Türkiye’de İsveç Jimnastiği

İsveç jimnastiğinin Türkiye’deki öncüsü Selim Sırrı Tarcan’dır. 1909-1910’da İsveç’te cinnastik eğitimi almış, dönüşünde askerlikten istifa ederek beden eğitimi çalışmalarına başlamıştır. Öğrencilik ve öğretmenlik yaşantısında savunduğu Alman jimnastiğinin vücut üzerindeki olumsuz etkilerini bizzat kendi bedeni üzerinde deneyimlemişti. Öğrenim gördüğü Stockholm Kraliyet Merkez Jimnastik Enstitüsü’nde cinnastik, pedagojik, tıbbi, askeri ve estetik cinnastikler olarak çeşitli ihtisas alanlarına ayrılmıştı. Tıbbi İsveç jimnastiğinin zayıflar, hastalar ve sakatlar üzerindeki iyileştirici etkisi ve sağlığın korunmasındaki faydalarını katıldığı klinik uygulamalarda gözlemlemişti. İsveç jimnastiğinin tıbbi yönü, süregelen savaşlar sonucu zayıf düşmüş Türk toplumunun halk sağlığı bakımından da dönemin sağlık politikalarıyla uyumlamaktaydı. İsveç jimnastiği aynı zamanda, pedagojik cinnastik eğitimi ile okul beden eğitimi bakımından en uygun sistemdi. Askeri cinnastik uygulamaları da, çocuk ve gençlerin askere alınmadan önce askerliğe hazır hale getirilmesine yönelik paramiliter çalışmalar bakımından oldukça elverişliydi. Estetik cinnastik pratikleri, sağlığın devamlılığını ve neslin dinçliğini de garanti altına alıyordu. İsveç jimnastiğinin en büyük avantajı, her yaş, cinsiyet ve sağlık düzeyinden bireyler için uygun; özel salon, saha ve araç-gereç gerektirmedikinden ekonomik ve verimli olmasıydı. Ayrıca, aynı anda çok sayıda insana uygulanabiliyor olması çağın ihtiyaçlarına cevap verebiliyordu.

Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye’de Okul Beden Eğitimi

Tanzimat dönemi ile başlayan modernleşme ve değişim sürecinde eğitim, öncelikli rollerden birini üstlenmiştir. Avrupa’daki modellerin örnek alınmasıyla eğitimin bütünlüğü içerisinde okul beden eğitiminin önemi ise anlaşılmıştı. II. Meşrutiyet Dönemi’ne kadar Alman jimnastiği uygulamaları ile okullarda boy gösteren beden eğitimi dersleri Selim Sırrı Tarcan’ın İsveç’ten yurda döndüğü 1910 yılından itibaren istikametini İsveç cinnastiklerine çevirmişti.

Alman jimnastiğinin paramiliter ve ideolojik amaçlarının yanında İsveç jimnastiği okul beden eğitimi bakımından öne çıkıyordu. İsveç jimnastiğinin okul programlarına uygunluğu, her öğrencinin yapabileceği ve katılım sağlayabileceği basamaklı yapısı pedagojik normlara uyuyor ve öğretmenin sınıfın tamamına hâkim olabilesini sağlayarak ders işleyişini kolaylaştırıyordu.

Türkiye’de Modern Sporlar ve Olimpik Hareket

19. yüzyılda İngiltere’de ortaya çıkan modern spor akımı, özellikle Avrupa’dan ticaret amacıyla gelerek İstanbul ve İzmir’de kendi özgün topluluklarını oluşturan yabancılar aracılığıyla yüzyıl sonlarına doğru Türkiye’ye girmiştir.

Modern olimpiyatların kuruluşu ve ilk oyunların 1896'da uygulanışı da aynı döneme denk gelmiştir. Olimpik hareketin ilk büyük oyun organizasyonu Osmanlı basını aracılığıyla kamuoyuna duyurulmuştur.

Türkiye'de Modern Sporlar

Osmanlı İmparatorluğu'nda devletin Avrupa örneğine göre yeniden biçimlendirilmesini amaçlayan Tanzimat'ın 1839'da ilanı, geleneksel sporlardan modern spora geçişin dönüm noktasını oluşturuyordu. Sanayi Devrimi'nin ardından İngiltere'de ortaya çıkarak kısa sürede tüm Avrupa'ya yayılan modern spor anlayışı, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı'da da görülmeye başlamıştır. Eğitim reformu ile okullara giren cinnastik derslerinin içeriğinde modern sporlara da yer verilmesi ise gelişimini ve yayılımını hızlandırmıştır. Özellikle 1860'da kurulan Robert Koleji ile kurulduğu 1868 yılından itibaren programında cinnastik dersleri bulunan Galatasaray Lisesi, sporun yaygınlaşmasında önemli bir role sahiptir.

Türkiye'de Modern Olimpizm

Türkiye'nin modern olimpik harekete giriş süreci dönemin iç ve dış siyasal hassasiyetleri nedeniyle çok net değildir. Bununla birlikte birtakım kilometre taşlarını belirlemek mümkündür. Pierre de Coubertin, 1894'de Uluslararası Olimpiyat Komitesini (IOC) kurmuş ve 1896'da oyunları başlatmayı başarmıştı. Farklı ülkelerden yeni üye arayışındayken, 1907'de Galatasaray Lisesi öğretmenlerinden M. Gouvery Türkiye için Selim Sırrı (Tarcan) Bey'i önermişti. Selim Sırrı Bey teklifi kabul etmiş, ancak cemiyet kurmak serbest olmadığından yapılanmaya gidememiştir.

Erken Cumhuriyet Döneminde Beden Eğitimi ve Spor

Erken Cumhuriyet Dönemi beden eğitimi ve spor politikaları Osmanlı'nın son döneminin devamı niteliğinde oluşmuştur. Çalışmalara henüz Cumhuriyet ilan edilmeden önce başlanmış ve gerekli kurum, kuruluş, program ve müfredat içeriklerinin hazırlıkları yapılmıştır. Bu çok yönlülük kapsamında devletin öncelikli politikaları içerisinde yer alan beden eğitimi ve spora ilişkin örgütlenmeler de aynı dönemde önemli görevler üstlenmiştir.

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Beden Eğitimi

Osmanlı'nın son dönemlerinde eğitim kurumlarıyla başlayan modernleşme hareketleri, modern sporun okullara girmesiyle bu alanda da kendisini gösterir. Erken Cumhuriyet dönemindeki asıl gelişme ise spor alanında yaşanan ulus-devlet temelli bir kurumsallaşma sürecidir. Spor, devlet için artık sağlıklı, disiplinli ve üretken vatandaşlar yetiştirme işlevleri gören etkin bir faaliyet alanıdır.

Erken Cumhuriyet Döneminde Spor Örgütlenmeleri

Cumhuriyet öncesi spor alanında, özellikle İstanbul'da olmak üzere bazı branşlarda, örgütlenme örnekleri görülmektedir. Ancak daha çok futbolda görülen bu

örneklerin hiçbiri ulusal bir nitelik taşımamıştır. Erken Cumhuriyet dönemi beden eğitimi ve spor politikaları; uzun yıllar süren savaşların ardından fiziken ve ruhen yıpranmış olan Türk toplumunu, özellikle gençliği, yeniden ayağa kaldırmak amacı üzerine yapılandırılmıştır. Bu amaç doğrultusunda yurt dışı örneklerinde olduğu gibi devletin spor politikalarını tek elden yürütecek bir kurum ihtiyacı doğmuştur. Bu anlamda ilk yapılanmanın temelleri mütareke döneminde İstanbul merkezli olarak Osmanlı yönetimi altında atılmıştır.

Spor ve Toplumsal Sınıf

Spor; ekonomik eşitsizlikler, sınıf ilişkileri ve toplumsal hareketlilik içeren sosyal bir kurumdur.

Ekonomik Eşitsizlik, Sınıf İlişkileri ve Spor

Tarihin her döneminde spor yapma ve izleme ile toplumsal tabaka arasında yakından bir ilişki olmuştur. Günümüzde dünyada spor yapma alışkanlıkları incelendiğinde, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri nedeniyle erkeklerin kadınlardan, orta ve üst sınıfların diğer sınıflara oranla daha fazla spor yapma eğilimi içerisinde oldukları görülmektedir. Toplumsal sınıf değişkeni kitleleri sportif alanın içerisinde bulunma ve sportif tercihleri farklı şekillerde etkilemektedir. Eşitsizlikleri betimlemek için sosyologlar toplumsal *tabakalaşma* kavramını kullanmakta; kölelik, kast, mülk ve toplumsal sınıf olmak üzere dört sınıftan söz etmektedirler. Toplumsal sınıflarda toplumsal hareketlilik yalanır ve bir meslek olarak sporculuk toplumsal hareketliliğin gerçekleştiği önemli bir alandır. Özellikle profesyonel sportif faaliyetlerde bulunan sporcuların, sözleşmeler karşılığında aldıkları ücretler, onların sınıfsal konumlarında önemli değişikliklere neden olabilmektedir. Örneğin alt gelir grubuna mensup olan bir genç, profesyonel sözleşme imzalaması gelir elde etmesi dikey bir hareketlilik sonucunda daha üst sınıfsal bir konuma yükselebilmektedir. Spor ve toplumsal sınıflar arasında yaşanan ilişki açısından modern spor olgusunun kapitalist üretim biçimi ile bağlantısı üzerinde durulabilir; çünkü kapitalist üretim biçimi ve spor örgütlenmesi arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Özellikle başarı kavramına yapılan abartılı vurgu, spor-kapitalizm ilişkisini ortaya koyması açısından oldukça anlamlıdır. Bu bağlamda spor, 1920'lerden itibaren, Frankfurt okulunun tanımladığı şekilde, tüketim fetişizminin özelliklerini yansıtan bir alan durumuna gelmiş; spor, özellikle de futbol, işçi sınıfının kitle toplumuna dahil olma sürecinde önemli bir rol oynamıştır. Kapitalizmin mal ve hizmeti üretecek kitleyi ürettiği sanayi sonrası dönemde; turizm, serbest zaman faaliyetleri ve sportif etkinlikler son derece önemli hale gelmiş; çünkü bu etkinlikler, kapitalist ekonominin arzuladığı birey tipinin üretilmesi için elverişli ortamları sunmuştur. Endüstri toplumlarında spor sosyal sınıfları ne olursa olsun tüm insanları kapsayan bir etkinlik olarak örgütlenmiş, ağırlıklı olarak erkeklerin, gençlerin, orta ve yüksek gelir grubuna mensup olanların bir serbest zaman uğraşısı olarak biçimlenmiş ve bütün spor kulüplerine, daha az sayıda kadının üye olduğu görülmüştür. Buna karşılık sportif alandaki eşitsizlik daha geniş bir alanda yaşanmakta olan eşitsizliğin bir yansıması olmuştur. Bu kapsamda örneğin tenis ve golf üst sınıflara mensup olanların, boks ve ragbi de daha alt sınıflara mensup olanların tercihi olmuştur. Zamanla varoluş koşulları yeni ve farklı habitusların etkisiyle; dünyanın işçi sınıfı sporu olarak görülen ve üst toplumsal kesimler tarafından aşağılanan futbol, kapitalist üretim ilişkileri içerisinde geçirdiği değişim sonrasında günümüzde orta ve üst sınıfların eğlencesi konumuna yükselmiştir.

Sporla Ekonomik Fırsatlar ve Kariyer Fırsatları

Sporla ekonomik fırsatlar, özellikle elit sporcuların spor aracılığıyla toplumsal hayatta yaşama olasılıklarını içeren *dikey hareketlilik* bağlamında değerlendirilmektedir. Bu bağlamda Bourdieu'ya göre alt toplumsal sınıftan gelen bir birey için spor, onun toplumsal ve ekonomik statüsünü belirlemede önemli bir araçtır. Nitekim, kapitalist üretim biçimi sadece ürettikleri üzerinden değil, aynı zamanda pazarladığı hayaller üzerinden de varlığını sürdürdüğünden yoksul çocuk ve gençlerin sınıf atlama hayallerinin her daim canlı tutulabilmesini sağlamaktadır. Bu arada sporun kariyer fırsatları sunuyor olması önemlidir; ancak sportif bir kariyer uğruna eğitimden uzaklaşan bireyler, ilerleyen aşamalarda yaşanabilecek olumsuz gelişmeler karşısında tamamen çaresiz bir konuma sürüklenebilmektedirler. Küresel spor endüstrisi geliştikçe farklı spor dallarında mücadele edebilecek olan sporcu talebi de artmakta, aktif sporu noktalayan bireylerin başta antrenörlük olmak üzere, köşe yazarlığı, yorumculuk, federasyonlarda görevler almaları mümkün olmakta, spor salonları, bireysel antrenörlük uygulamaları gibi düzenlemeler de hem spor yapmayı sürdürme hem de bunun üzerinden geçimini sağlama konusunda alternatifler sunmaktadır.

Sporla Şiddet

Şiddet, spor sosyolojisinin temel konularından biridir ve sporda yaşanan şiddetin önlenmesi için de şiddetin nedenlerinin bilinmesi gerekmektedir.

Sporla Şiddetin Sosyolojik Nedenleri

Saldırganlık ve şiddet; zaman zaman bazı spor dalları, özellikle takım sporları ile anılmakta, rakip takım ya da 'öteki' imgesi rekabet-yarışma çerçevesinde şiddetin yaşanmasında etkili olmaktadır. Spor sahalarında yaşanan şiddet, toplumsal hayatın içindeki şiddet olgusuyla yakın ilişkilidir. Nitekim, toplumdaki gerilim ve çatışma ne kadar geniş bir yelpazeye yayılmışsa, spor da o kadar çatışma alanı haline dönüşebilmektedir. Sporda yaşanan şiddet; sosyo-kültürel ve ekonomik nedenler, spor tesislerinin fiziki yapılarından kaynaklanan nedenler, genel güvenlik uygulamalarından kaynaklanan nedenler, medya unsurundan kaynaklanan nedenler, hukuki alt yapıdan kaynaklanan nedenler, siyaset-spor ilişkisinden kaynaklanan nedenler ve sporu oluşturan aktörlerden (federasyonlar, kulüpler, yöneticiler, taraftarlar, hakemler, antrenörler) kaynaklanan nedenlerden kaynaklanmaktadır.

Sporla Şiddeti Önleme Politikası ve Sorumluluklar

Sporla şiddeti önlemede bir çok yol ve yöntem bulunmaktadır. Jay Coakley, şiddeti azaltıcı önlemler ve yaygın önerileri de şu şekilde sıralamaktadır:

1. Seyircilerin ihtiyaçlarının ve haklarının bilinmesi ve buna saygı gösterilmesi.
2. Kalabalığı kontrol etmekle görevli personelin, potansiyel taşkın hareketlere müdahale etme şekli bakımından eğitilmesi.

3. Tesislerin güvenli olması ve oturma düzeninin rakip taraftarların birbirleri ile temaslarını sınırlandıracak şekilde olması.
4. Çıkış kapılarının kolay ulaşılabilir olması.
5. Seyircilerin sürü/toplu halde getirilmeye çalışılmaması.
6. Ailece maçlara gelinmesinin teşvik edilmesi.

Sporda Şiddetin Önlenmesinde Sorumluluklar

Sporda şiddetin önlenmesi konusunda sporun bütün aktörlerine büyük sorumluluklar düşmektedir. Bu konuda en büyük sorumluluk ise, sporu farklı boyutlarda yaşamının yanı sıra sporla bağlantılı kişilerin yetiştirilmesinde de aracılık rolünü üstlenen antrenörlere düşmektedir. Çünkü sporcuların sporun gerçek anlamını kavramalarında ve sportif mücadelelerini fair play yaklaşımı doğrultusunda vermeleri çok önemlidir. Antrenörlerin gerek söylemleri gerekse davranışlarıyla her açıdan bir rol modeli olması gerekmektedir. Bu kapsamda antrenörlerin rakibe, hakemlere ve sporcuların birbirlerine saygı duymalarına yönelik davranışların sergilenmesi son derece önemlidir. Antrenörlerin, özellikle yetiştirdikleri sporcuların aynı zamanda birer spor seyircisi/taraftarı olduğu gerçeğini de unutmamaları önem taşımaktadır. Antrenörlerin; sporcularını küçük yaşlardan itibaren rakiplerine saygı duyma ve yaptıkları sporu dürüst bir biçimde yapma ilkeleri çerçevesinde eğitmeleri, büyük önem taşımaktadır.

Spor ve Medya

Spor ve medya arasındaki ilişki on dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde başlamış, geçtiğimiz yüzyılın ortalarından itibaren ivme kazanmış ve içinde bulunduğumuz dönemde zirveye ulaşmıştır. Modern sporun kurallarının şekillenmesiyle birlikte önce ulusal ardından uluslararası karşılaşmaların yapılması, bu etkinliklerin kitlelerle buluşturulmasını beraberinde getirmiş; başlangıçta gazete, radyo ve ardından televizyon sportif organizasyonların duyurulmasında önemli rol oynamışlardır. Bugün medya sporun kitleselleşme serüveninde önemli bir rol üstlenmektedir. Medya farklı spor dallarının tanıtımının yanı sıra sportif müsabakaların yer ve zamanları konusunda da bilgilendirme rolünü de üstlenmektedir. Spordan söz konusu olduğunda sporla ilişkili diğer üç önemli kurumdan da söz etmek gerekmektedir. Bunlar Siyaset- Ekonomi ve Medyadır. Örneğin, spor ve medya ilişkisinden söz edildiğinde aynı zamanda spor ve ekonomi ilişkisini de göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Çünkü, sporun endüstrileşmesi, profesyonelleşmeyi ve medyanın daha fazla ön planda olmasına neden olmuştur. Bu süreç sportif etkinliklerinin kitleler ile buluşma şekillerinin dönüştürülmesine neden olmuştur. Bu kapsamda naklen yayına göre şekillendirilen sportif organizasyonlar söz konusu olmuş, İngiltere'deki Premier League ve hemen ardından UEFA (Avrupa Futbol Federasyonları Birliği) tarafından yeni formatıyla uygulamaya konulan Şampiyonlar Ligi bu sürecin ilk örneği olmuştur.

Spor-Medya Etkileşimi

Toplumsal yaşam içinde sporun yaygınlaşması, medyanın sporla daha çok ilgilenmesine yol açmıştır. Özellikle sporun yalnızca 'şimdiki zaman' süreci içerisinde gerçekleşmesi, televizyonun da bu süreci seçici gerçeklik konstrüksiyonları aracılığıyla sunarak milyonlarca spor seyircisinin zihinlerindeki sportif anlam haritalarının oluşturulmasında ve şekillendirilmesinde etkili olmuştur. Kapitalizmin gelişmesi ile birlikte; iş yaşamından uzaklaşma amacıyla kullanılan spor, serbest zaman süresinin artması ve sporun ekonomik bir yer işgal etmeye başlamasıyla birlikte iş'e dönüşmeye başlamıştır. Bu süreç kapitalist ekonominin tüketim ile kurduğu bağlantıdan ayrı düşünülmemiş, sportif etkinlikler de dönüşmüş ve olan sistemle uyumlu hale gelmiştir. On dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde ise spor karşılaşmalarının geniş kitlelerin ilgisini çekmeye başlaması ile birlikte, önce spor haberciliği, sonra kitle iletişim araçları ve son yıllarda ise medya söz konusu etkinliklerin kamuoyu ile paylaşılmasını sağlamıştır. Spor ve medya birlikteliğinin nasıl oluştuğuna spor ile televizyon arasındaki bağlantı üzerinden nitelemek mümkündür. Spor, televizyona, kitlelere ulaştırılacak olan gösterileri sunarak yüksek rating kazandırmış, televizyon ise geniş kitlelere, spor ve sporcuları tanıtarak sporun yayılıp gelişmesinde etkili olmuştur. Yine, sporun profesyonelleşme süreci ile sporun medya ile olan etkileşimi yakından ilişkili olmuştur. Medya, spor dallarındaki ulusal ve uluslararası müsabakalarla, küresel çaptaki organizasyonların yapılma tarihlerinin belirlenmesinde belirleyici olmuştur. Örneğin, 1927 yılında BBC'de İngiltere ile Galler arasındaki rugby karşılaşmasının radyo ile canlı yayınlanmış, televizyonlardaki ilk spor yayını ise 12 Temmuz 1928 yılında bir tenis karşılaşması ile gerçekleşmiştir. 1980'lerde spor naklen yayıncılık, sporun reklam ve tüketim endüstrisi ile daha fazla iç içe geçmesine aracı olmuştur. Bu dönemde bir taraftan sporcu şöhretler medyada daha fazla yer almaya başlamış ve birer marka olarak ön plana geçmişlerdir. Özellikle Michael Jordan ve David Beckham, bu dönem içerisinde diğer bütün isimlerin önüne geçmiştir. Son olarak bilgisayar teknolojisinin devreye girmesiyle, medyanın spor alanındaki rolü ve etkisi daha da artmıştır. Bu süreçte, sosyal medya olarak nitelendirilen platformlar üzerinden dolaşıma giren yeni ağlar sayesinde spor tüketicileri aynı zamanda birer spor habercisi konumuna da yükselmişlerdir. Bu yeni dönem spor ile medya arasındaki bağlantının çift yönlü olmasını sağlamıştır. Yine bu dönemde bir yandan sportif organizasyonların içerisinde dönen para miktarı artmış diğer taraftan hataların ortadan kaldırılması amacıyla teknoloji daha fazla sporun içerisine dahil edilmiştir.

Spor-Medya İlişkisinde Küresel ekonomik Faktörler

Yirminci yüzyılın ikinci yarısı, sportif etkinliklerdeki gelişimin doruğa çıktığı ve sporun endüstrileştiği bir dönem olmuştur. Boş zaman süresindeki artışla birlikte, sportif etkinliklere olan ilgi de büyümüş spor tüketimi artmıştır. Bu bağlamda spor yarışlarının kitle iletişim

araçları tarafından yayınlanması, sportif giyim markaları tüketimini artıracak reklam sürecini hızlandırmıştır. Bu süreçte, spor yıldızları birer imaj pazarlayıcısı olarak uluslararası şirketlerin reklamlarında oynamışlardır. Nitekim spor malzemeleri üreten firmalar, gerek sponsorluk gerekse satışlardan en büyük payı almaktadır. Sporun oyun olma özelliğinden uzaklaşarak iş olarak görülmesiyle spor-medya ilişkisine küresel çapta yaklaşan aktörlerin sayısı artmaya başlamış; naklen yayın gelirleri ve sponsorluk anlaşmalarının yanına sportif ürünlerin pazarlanması da eklenmiştir. Markalı ürünlerin satışında sporculardan yararlanılmış ve başta spor giyim endüstrisi olmak üzere pek çok alanda spor, eğlenme ve haz almanın ötesinde pazarlanabilir bir olguya dönüştürülmüştür. Böylesi bir gelişme ise başta stadyumlar ve spor salonları olmak üzere sportif mekanların görsel açıdan yeniden biçimlendirilmesine ve dönüştürülmesine neden olmuştur. Aynı şekilde, naklen yayın gelirlerinde yaşanan artış, küresel sermayedarların başta futbol olmak üzere kulüp satın almaları sürecini hızlandırmıştır. Bu süreçte, Avrupa futbolunda İngiltere'deki Premier League ile başlayan dönüşüm süreci başta İngiliz kulüpleri olmak üzere pek çok kulübün Amerika Birleşik Devletleri, Uzakdoğu, Rus ve Arap zenginleri tarafından satın alınmasının önünü açmıştır. Spor ekonomisi denildiğinde ilk akla gelen ülke Amerika Birleşik Devletleri'dir ve ülkede spora ilişkin bireysel harcama miktarı da çok yüksek düzeydedir. Nitekim, başta NBA ve Super Bowl karşılaşmaları olmak üzere ülkede gerçekleştirilen sportif organizasyonlar her yıl büyük ilgi görmektedir.

Sporda Medya İmajları ve Mesajları

Spor, sosyal ve kültürel yaşamın bir parçasıdır ve sporu aktarmakla görevli olan medya son derece önemli bir görevi yerine getirmektedir. Medya, yapmış olduğu yayınlar aracılığıyla yalnızca sporu ve aktörlerini değil, toplumsal yaşamı ve bu alanla ilgili düzenlemeleri de etkilemektedir. Medya, sporun kitleler ile buluşturulmasında önemli bir hizmet üretmektedir. Spor medyası görüntü ve imajlar üzerinden mesajları aktarmada oldukça güçlüdür ve bu güç sporun ekonomik anlamda son derece önemli bir aktarım alanıdır. Spor, bir yandan geniş kitleler için eğlendirme, gündelik sorunlardan uzaklaştırma gibi işlevleri yerine getirirken diğer yandan yıldız oyuncularını aracılığıyla taklit edilebilecek rol modelleri de yaratmakta ve bu rol modelleri üzerinden var olan birtakım değerlerin toplumsal yapıya aktarılması gerçekleştirilmektedir. Yıldız ve şöhretli sporcular, markaların yüzleri olarak bir taraftan ekonomik sistemin işleyişine katkıda bulunurken öte yandan sistemin ideolojik yapılanması açısından da büyük önem taşımaktadırlar. Spor medyası imajlardan yararlanmakta; bu imajlarla kitlelere 'farklı olma, kendi olma, fit olma' vb. gibi kapitalist ekonominin yaklaşımları sunulmaktadır. Şöhretlerin kullandığı ürünleri kullanmak suretiyle onlar gibi olabilme hayalleri beslenip büyütülürken, sporun hayranlık uyandırma ve bireylerin psikolojik tatminlerine yönelik etkisi, şöhretlerin varlığı üzerinden hayata

geçirilmektedir. Örneğin, tenisçi Roger Federer'in resmi facebook sayfasını 14.811.406 kişi, Instagram hesabını ise 3,2 milyon kişi izlemektedir. Spor medyasının imajlarının ve mesajlarının işlevlerinden biri de sporun medya aracılığıyla kendi dilini üretmesidir. Sporun dostluk, barış, kardeşlik, rekabet gibi söylemlerine karşın sportif organizasyonlar içerisinde zaman zaman tam aksi uygulama ve yaklaşımlar da görülmektedir. Özellikle ırkçılığa yönelik söylemler spor sahalarında sık sık protestoları ve gerilimleri beraberinde getirmekte; yine özellikle siyahi sporcuların maruz kaldıkları ırkçı ve aşağılayıcı söylemler gerek spor sahalarında gerekse de spor medyasında kendilerine yer bulabilmekte ve sporun evrensel değerlerine zarar vermektedir. Yine spor karşılaşmaları, zaman zaman siyasal gerilimlerin bir nevi yansıma alanı olarak görülmektedir. Nitekim burada olup bitenler sahanın dışında da karşılık bulmaktadır. Bunun için spor medyasının söylemlerini dikkatli seçmesi ve ırkçı eylemlerde olduğu gibi kesin bir biçimde cezai önlemlerin uygulanması büyük önem taşımaktadır. Bu konuda dünyanın büyük spor kurum ve organizasyonları, son derece özenli davranmakta ve ırkçılık ve şiddet dalgasının spor sahalarında görülmemesi için büyük gayret göstermektedir. Ancak buna rağmen geçmişte 1980 Moskova ve 1984 Los Angeles Olimpiyatları, dönemin siyasal ve ideolojik çekişmelerinin yansıtıldığı organizasyonlar olarak tarihteki yerlerini almış; Moskova'da düzenlenen olimpiyat oyunları Türkiye'nin de aralarında bulunduğu ülkelerin katılmadığı ve sadece 80 ülkenin iştirak ettiği bir organizasyon olmuş, 1984 yılındaki Los Angeles oyunları ise başta Sovyetler Birliği ve Çin olmak üzere 17 Doğu Bloku ülkesi tarafından boykot edilmiştir.

Sporda Kişilik

Kişilik, Karakter, Mizaç ve Yetenek Kavramlarının Tanımı

Kişilik, bireyin doğuştan gelen birtakım özelliklerinin yanı sıra çevre ile etkileşim sonucu edindiği özelliklerinin bütünüdür.

Karakter, kişilik özelliklerinin ahlaki değerler ile özdeşleşmesidir. Başka bir deyişle, belli bir davranış ahlaki değerler ile ölçüldüğünde, kişilik özellikleri karaktere dönüşmüştür.

Mizaç, bireylerin kalıtsal olarak sahip oldukları en belirgin duygusal özellikleridir. Örneğin, kişinin asık suratlı olması, neşeli ya da öfkeli olması o kişinin mizacı olarak bilinir.

Kişilik Kuramları ve Sporcuları Tanıma Teknikleri

Kuramlar insan kişiliğinin altında yatan birtakım durumları ve bu durumların kişiye has hareketlerin ortaya çıkmasından ne denli sorumlu olduklarını açıklar. Psikologlar bugüne dek kişiliğe yönelik psikanalitik, sosyal öğrenme ve özellikler kuramını ortaya koymuşlardır.

Psikanalitik kurama göre düşüncenin yapıları olan id, ego ve süperego bu kuramın temelini oluşturur.

Sosyal öğrenme kuramına göre, kişinin davranışlarını çevre belirler.

Özellikler kuramı, kişiliğin yapısını ve kişilik özelliklerini inceler. Özellik kuramcılarına göre, kişilik bireyin özelliğidir. Bu kuramın psikologları iki varsayım belirlemişlerdir. Birincisi, kişilik özelliklerinin zaman içinde değişmez olduğunu düşüncesidir. İkincisi ise insanların kişilik özelliklerinin durumlara göre tutarlı bir biçimde olmasıdır. Bu kurama göre beş büyük kişilik özelliği belirlenmiştir. Bunlar aşağıda sıralanmıştır:

- Dışa dönüklük-içe dönüklük
- Yumuşak başlılık-hırçınlık
- Öz-denetim/sorumluluk-yönsüzlük/dağınıklık
- Duygusal tutarsızlık/nörotizm-duygusal tutarlılık
- Gelişime açıklık-gelişmemişlik

Sporcuları Tanıma Teknikleri

Sporcuların kişilik özelliklerini belirlemek, hangi sporcunun hangi kişilik özelliğine sahip olduğunu anlamak için birkaç yöntem kullanılabilir.

Bunlardan ilki gözlem yöntemidir. Gözlem yöntemi ile, bir önceki bölümde bahsettiğimiz kişilik özelliklerinden yararlanılabilir. Örneğin; hayat dolu, sosyal, neşeli ve konuşkan bir sporcu dışa dönük kişiliğe sahip iken, endişeli, gergin, telaşlı, kaygılı sporcu nevroitik (duygusal tutarsız) kişilik özelliğine sahiptir. Bu özelliklerden yola çıkılarak hangi sporcunun hangi kişilik özelliğine sahip olduğu anlaşılabilir.

Bunun yanında, diğer bir yöntem ise derecelendirme ölçekleridir. Kişiliği değerlendirmede kullanılan bu ölçekler her kişiye aynı soruyu sorar. Bunlardan bazıları aşağıda sıralanmıştır:

- **Minnesota Çok Yönlü Kişilik Ölçeği (MMPI):** Bu ölçek, depresyon, psikotik sapma ve sosyal içe dönük gibi toplam 10 özelliği içermektedir.
- **Eysenck Kişilik Ölçeği:** Duygusal tutarsızlık/nörotizm-duygusal tutarlılık, dışa dönüklük - içe dönüklük ve psikotizm kişilik özelliklerini ölçmektedir.
- **16PF Kişilik Ölçeği:** Grupta olma isteği, problem çözme, baskınlık, kuralları sorgulama, ve sosyal girişken gibi toplam 16 özelliği barındırır.
- **Beş Faktörlü Kişilik Özellikleri Ölçeği:** Bu ölçek kişilik özelliklerinden nörotiklik, dışadönüklük, gelişime açıklık, uyumluluk ve özdisiplin boyutlarını ölçmektedir.

Sporda Bireysel Farklılıklar

Morgan tarafından geliştirilen Zihinsel Sağlık Modeli ve Buz Dağı Profili'nde başarılı ve başarısız sporcuların kişilik özellikleri incelenmiştir. Morgan, Zihinsel Sağlık Modeli'nde olumlu zihinsel sağlığın, sportif başarı ve yüksek performans ile doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Sporcuların kişilik özelliklerini Duygu Durum Profili'ni (POMS) kullanarak ölçmüştür. Başarılı sporcuların nevrotizim, depresyon, tükenmişlik, karmaşa ve öfke puanları ortalamasının altındadır. Yani, başarılı sporcuların zihinsel sağlık durumları olumludur.

Morgan'ın Buz Dağı Profili'nde ise başarılı sporcuların duygu durumları buzdağını andırır. Yani, başarılı sporcular başarısız sporculara göre daha olumlu özellikleri sahiptirler. Psikolojik olarak daha dayanıklı ve enerjiktirler. Başarılı sporcular, olumsuz özelliklerde ise örneğin; gerginlik, depresyon, kızgınlık, yorgunluk ve karmaşada ortalamasının altındadırlar.

Sporcu ve sporcu olmayan bireyler arasındaki kişilik farklarına bakıldığında ise sporcular sporcu olmayanlara göre daha dışadönük, uyumlu, sorumluluk sahibi, uysal, kararlı ve duygusal dengelidirler.

Sporda Güdülenme

Güdü, insan davranışına yön veren, davranışların altında yatan temel faktördür. Güdülenme ise bireyin bu temel faktöre yönelmesidir. Güdülenmenin üç ayrı yönü, "kişiyi belirli bir hedefe iten güdüleyici durum, hedefe ulaşmak için yapılan davranış ve hedefe ulaşmak" şeklinde ifade edilmektedir.

Güdülenmenin Tanımı ve Güdülenmeyle İlişkili Kavramlar

Spor ortamında güdülenme, davranışı harekete geçiren ve yönlendiren bir istek veya arzu olarak tanımlanabilir. Roberts, Treasure ve Conroy güdülme süreci, başarı davranışını yönlendirmek, düzenlemek ve ona güç vermek gibi psikolojik yapılarla açıklamışlardır. Hagger ve

Chatzisarantis ise güdülenmeyi; baskın, yol gösterici ve kuvvetlendirici davranış süreci olarak tanımlamışlardır. Sage'e göre güdülenme; kişinin çabasının yönünü ve yoğunluğunu anlatır. Çabanın yönü, herhangi bir duruma yaklaşmayı veya durumdan kaçınmayı ifade ederken; çabanın yoğunluğu, bir durumda ne kadar çabanın harcadığını anlatır. Güdülenme, sporcuların spordaki başarısının anahtar elementi olarak görülür.

Sporda Güdülenme Çeşitleri

Spor psikolojisi alanında son zamanlarda sıklıkla kullanılan güdülenme kuramları arasında, "Hür İrade Kuramı, Öz Yeterlilik Kuramı, Başarı Güdülenmesi Kuramı, Başarı Gereksinimi Kuramı ve Yükleme Kuramı" yer almaktadır.

Hür İrade Kuramı (Self Determination Theory) Deci ve Ryan tarafından geliştirilmiştir. Bu kurama göre, her birey belirli nedenlerle sportif aktiviteye katılmakta ve devam ettirmektedir. Bu nedenler içsel ya da dışsal olabilmektedir. Bir kişinin sevdiği için futbol oynaması içsel güdülenmeye örnek olarak verilebilir.

Bireyler bir aktiviteye ödül, puan ve olumlu geribildirim gibi dışsal uyarıcıları elde etmek için güdüleniyorlarsa o aktivitenin kendisi için değil, aktivite sonunda elde edecekleri şeyler için eylem sergilemektedirler ve dışsal güdülenmektedirler.

Sporda Güdülenmeyi Artırma Yöntemleri

Sporcuların içsel güdülenme düzeylerini yüksek tutmaya yönelik eylemler şöyle sıralanabilir:

- Her oyuncuyu tanımak (Kişilik, ihtiyaçlar, istekler)
- Başarılı deneyimler sağlamak (Başarı beraberinde daha fazla istek ve çaba getirebilir)
- Sözel ve sözel olmayan olumlu mesajlar kullanmak (Değerli olduğunu hissettirmek daha fazla güdülendirir)
- Drillerin sırasını ve içeriğini çeşitlendirmek ve sporcuları karar verme sürecine dahil etmek (Antrenmanları monotonluktan çıkarıp, ilgi çekici hale getirmek)
- Sporcular arasında liderlik becerilerini geliştirmek (Yapabilecekleri görev ve sorumluluk vererek gözlemlemek)
- Görev merkezli hedeflere odaklanmak (Sonuçtan çok sürece odaklı, performans temelli çalışmalar yapmak)
- Sporcuların spordan keyif almalarını sağlamak (Farklı antrenman teknikleri kullanmak).

Sporda Stres, Kaygı, Uyarılmışlık ve Duygular

Sporda Duygular

Duygular bir yaşantıya, hisse, davranışlara karşılık olarak verdiğimiz belirli bir yönü ve şiddeti olan tepkilerdir. Duygu bilişsel, davranışsal ve fizyolojik deneyimlerle verdiğimiz tepkilerdir. Zor bir rakiple karşılaşacak bir

sporcu onu yenemeyeceğini düşünmesi nedeniyle kaygı, korku tepkileri ortaya koyabilir; bunun sonucu olarak da odaklanamama, vücut ısısının yükselmesi, ellerinin titremesi gibi tepkiler gösterebilir.

Sporda Stres, Uyarılmışlık ve Kaygı

Uyarılmışlık: Martens ve meslektaşlarının tanımlamasına göre, uyarılmışlık bireyin, derin uyku halinden yoğun heyecana doğru genel psikolojik ve fizyolojik aktivasyonundaki değişimdir; davranışın yoğunluk boyutunu ifade eder. Uyarılmışlık geniş bir şemsiye gibidir. Uyarılmışlık bir duygu değildir; ancak duygularla yakından ilişkilidir.

Stres: Bireylerin aktivite sırasında kendisinden beklenen talepler ve kendi beklentileri vardır. Bu talepleri bireyin karşılayamama durumunda verdiği tepkilere stres denmektedir. Bir miktar stres yaşamı devam ettirmek için gereklidir; ancak birey tolere edebileceğinden fazla miktarda stres altında kaldığında kaygı gibi problemler ortaya çıkabilmektedir.

Kaygı: Spielberger kaygıyı, tatsızlık, üzüntü, rahatsızlık ve endişe gibi memnun olunmayan duygularla karakterize edilen negatif duygusal durum veya tepki olarak tanımlamıştır. Kaygı sürekli-durumluk kaygı ve bilişsel-bedensel kaygı gibi farklı boyutlara ayrılır.

Müsabaka Stres ve Kaygı Süreçlerini Anlamak ve Stresinin Nedenleri

Stres, sporcudan çevresel talepler, sporcunun kendi beklentileri ve sporcunun bunları yerine getirebilme kapasitesi arasındaki dengesizlik durumudur. McGrath'ın önerdiği modele göre stres dört aşamada değerlendirilebilir. İlk aşamada önemli bir müsabakayı kazanmak gibi çevresel talepler vardır. İkinci aşamada bu talebi bireyin nasıl algıladığı önemlidir. Müsabakayı kazanabileceği ya da kazanamayacağına inancı, sürekli ya da durumluk kaygı düzeyi önemlidir. Üçüncü aşamada müsabakayı kazanma talebi ve yapabilirlikler arasında dengesizlik algılıyorsa kaygı ve stres düzeyi yükselir. Dördüncü aşamada ise stres ve kaygı artışına bağlı olarak performansta bozulmalar gibi bazı sonuçlar ortaya çıkabilir.

Spor Performansında Duygular ve Uyarılmışlık Etkisi

Uyarılmışlık çeşitli duygular aracılığıyla artabilir; bununla birlikte araştırmaların çoğunlukla kaygı, uyarılmışlık ve performans ilişkisine odaklandığı görülmektedir. Uyarılmışlığın performans üzerindeki etkisi üzerine geliştirilen teorilerden bazıları dürtü teorisi, ters U denencesi, bireysel optimal fonksiyon alanı (IZOF), çok boyutlu kaygı teorisi, katastrof olgusu ve ters teoridir.

Ters U denencesi: Bu denence uyarılmışlık ve performans ilişkisini açıklamada en fazla kabul gören teoridir.

Bireysel Optimal Fonksiyon Alanı (IZOF): Bu teoriyi ortaya koyan Hanin'e göre ters U denencesi işlemektedir; ancak bazı eksiklikler vardır. İlk optimal düzeydeki kaygı

sporculardan sporcuya değişebilir. İkincisi optimal düzeydeki kaygı ters U'daki gibi tek bir nokta değil geniş bir bant gibidir.

Duygu ve Uyarılmışlık Düzenleme Stratejileri

Pozitif ya da negatif duygular her zaman sporcu için faydalı ya da zararlı değildir. Bu duyguların sporcudaki etkilerini iyi tanımlayıp avantaja dönüştürmek önemlidir.

Sporcunun içinde bulunduğu duygu durumu ve bunun sporcuyu nasıl etkilediğini gözlem, görüşme, ölçekler gibi araçlarla belirledikten sonra uyarılmışlık düzenleme stratejilerini devreye sokmak gereklidir.

Spor psikologları gibi profesyonellerden destek almak önemli katkılar sağlayabilir. Duyguları düzenlemede etkili bazı tekniklerin öğrenilmesi ve uygulanması gerekir. Bu teknikler şöyle sıralanabilir:

- Duyguları değerlendirme (günlük metodu),
- Kendilik konuşmaları,
- Antrenör motivasyon konuşmaları,
- Nefes egzersizleri,
- İmgeleme antrenmanları,
- Derinleşen kas gevşemesi antrenmanları.

Amatör ve Profesyonel Sporda Fair-Play

Sporla ilgilenen bireylerin amacı farklılık gösterebilmektedir. Bu farklılıklar bireylerin ilgi ve gereksinimlerine göre; eğlenmek, dinlenmek, hoşça vakit geçirmek, sağlığını korumak, güçlü olmak, sosyal bir çevre edinmek, para kazanmak vb. gibi geniş bir alanda dağılım gösterebilmektedir. Bu dağılımlar “amatörlük” ve “profesyonellik” kavramlarının ortaya çıkartmaktadır. Spor asıl anlamını amatörlükte bulmaktadır. Olimpiyatlarla birlikte profesyonellik kavramı anlam kazanmıştır.

Amatör ve Profesyonel Sporda Fair Play Anlayışı

“Ne yaparsan yap kazan” anlayışı profesyonellikte temel amaç haline gelmiştir. Ancak kazanma hırsı amatör sporda da kabul edilir bir durum olmuştur. Sevdiği ve hoşlandığı sporu yapan birey amatör sporcu olarak adlandırılmaktadır. Ülkeler, kulüpler kendilerini temsil eden başarılı sporcuları koruyabilmek için her türlü maddi imkanlar sağlamışlardır. Bu durum sporcuların amatörlükten profesyonelliğe geçişini cazip hale getirmiştir. Özellikle sporun melekleşmesi ile birlikte spor profesyonelleşmiş; bu anlamda amatör kavramı neredeyse anlamını kaybetmiş ve profesyoneldeki ustalık ve gelişkinliğin eksikliğini ima eden olumsuz bir anlam kazanmıştır. Araştırmaların ortaya koyduğu bulgular doğrultusunda özellikle takım sporlarında, profesyonel sporcuların amatörlere göre daha yüksek bir oranda Fair-play kurallarına uymadığını söylemek mümkündür. Amatör sporcular da profesyonellerle aynı oranda olmasa da birçok durumda özellikle galibiyet söz konusu olduğunda fair play’i başarı yolunda gözden çıkarmaktadır. Fair play’e uygun olmayan davranışlar başarıya odaklanmış takımların taktiklerinin bir parçası haline gelerek sporcular kural ihlallerini ve ahlaki olmayan davranışları taktik olarak akıllı bulmakta ve kendilerinin de büyük ölçüde aynı şekilde davranacaklarını ifade etmektedirler. Sporun, fair play anlayışına uygun davranışların kazandırılması ve sergilenmesinde uygun ortam olarak kullanılması açısından antrenörlere büyük sorumluluklar düşmektedir.

Sporcuların Fair Play’e Uyma ve Uymama Nedenleri

Sportmen davranışlar amatör ve profesyonel tüm sporcular için büyük sorumluluklar getirmektedir. Kazanmak, üstün performans göstermek profesyonel sporculukta maddi başarı için çok büyük önem taşımaktadır. Sık yenilgi işsizliğe yol açabilecektir. Bu koşullar altında sporcunun özen ve dürüstlük göstererek rakibiyle samimi bir şekilde karşılaşması, heyecan ve duygu gerektiren durumlarda rekabet etmesi kendisini gerçekleştirmesinin bir ispatı olabilir. Kamuoyu baskısı kazanma hırsını tetiklemektedir. Ayrıca, spor kulüpleri, yatırımlarının karşılığını almak istediğinden sporda başarıya gereksinim duymaktadır. Sporcu ise başarısızlık durumunda maddi ve manevi büyük kayıplar yaşayabileceği düşüncesiyle “ne pahasına olursa olsun kazanmak” anlayışını benimsemektedirler.

Doping, Şike ve Fair Play

Sporda “eşitlik”; meşru yollarla edinilen performansların eşit rekabet ortamında ortaya koyulmasıdır. Sporda başarıya yüklenen anlam sporculardan insanüstü performans göstermesine neden olmaktadır. Bu durum sporcuları ahlaki sınırlarını zorlamaya itmekte ve antrenmanlarla kazandıkları donanımlarına dayanmayan başarı yolları arama çabalarına yöneltmektedir. Sporda karşılaşılan fair play ilkelerine aykırı bir kavram dopingidir. Doping; fiziksel ve fizyolojik performansın arttırılması, yorgunluğun geciktirilmesi, antrenmanlara dayanıklılığın artırılması, performansı bozan heyecan ve endişenin önlenmesi, daha iyi bir yarışma veya müsabaka moralinin sağlanması ve sosyal nedenlerle yapılan ilaç, hap vb. madde alımıdır. Alınan bu maddeler sporcu sağlığına ciddi zararlar vermektedir. Sporda karşılaşılan fair play ilkelerine aykırı bir diğer kavram ise şikedir. Şike, “maddi veya manevi çıkar karşılığı anlaşma ile maçın sonucunu değiştirme, danişıklı spor karşılaşması yapma” anlamına gelmektedir. Sporun, sporcu, antrenör, yönetici veya izleyici tüm paydaşları için ilginç olan tarafı, sonucun önceden mutlak olarak bilinemez olmasıdır. Şikeli müsabaka sonucundan zarar görenler sadece seyirciler değil, aynı zamanda performans sıralamaları şike nedeniyle değişen üçüncü taraflar, sporcular ve takımlardır. Üçüncü tarafın haksız avantaj kazanmasına yönelik şike olayları ülkemizde genellikle “hatır şikesi” adlandırılmaktadır.

Sporda Fair Play Eğitimi

Spor yoluyla yoğun duygusal deneyimler yaşanmakta, zengin sosyal ilişkiler kurulmakta, çok çeşitli ahlaki karar süreçleri ile karşılaşmakta ve ahlaki değer gelişimi sağlanmaktadır. Hiç kimse bir anda iyi karakterli olamaz ancak doğuştan bu kapasiteye sahiptir ve bu da eğitim yoluyla geliştirilmelidir. Antrenörler sporcularına her türden durum için iyi ve kötü arasındaki farkı öğretmelidir. Antrenör takımda herkese eşit davranmalı, takımın en iyi oyuncusuna ceza vermemek gibi taraflı davranışlarda bulunmadan, takımda herkes eşit olmalıdır.

Fair Play ile İlgili Temel Kavramlar

Fair play idealinin anlaşılabilmesi için öncelikle bazı kavramların tanımlanması, anlaşılması ve içselleştirilmesi; bu yolla fair play eğitiminin verilmesi gerekmektedir. Bu anlamda karşımıza şu üst düzey soyut kavramlar çıkar:

- İnançlar
- Tutumlar
- Değerler
- Ahlak
- Etik

Okul Beden Eğitiminde Fair Play Eğitimi

Beden eğitimi dersleri hiç şüphesiz ki ahlaki gelişimde önemli etkenlerden biridir. Profesyonel spora oranla yüksek olmaması ve pedagojik bir plan ve program çerçevesinde ilerlemesi bakımından beden eğitimi dersleri

ahlaki değerlerin verilebilmesi için uygun bir ortam sunmaktadır. Beden eğitimi ve sporun ahlak gelişimi için uygun bir ortam oluşturduğu bilinmektedir. Beden eğitimi dersi hariç hiçbir eğitim programında fiziksel aktivitenin üzerinde durulmaz. Bu durum bile tek başına beden eğitiminin karakter eğitimi gerçekleştirilebileceği fikri için yeterli görülebilir çünkü ahlaki davranış uygulamalı bir etkinlik içerisinde çok daha rahat verilebilir. Ayrıca birçok öğrenci beden eğitimi dersinde fiziksel yeterlilik gösterebilmek için oldukça yoğun çaba harcamaktadır. Beden eğitimi öğretmenleri öğrencilerini yönlendirirken onlara kendi seçimlerini yapabilme imkanı sağlayacak görevler vermeli, öğrencilerin kendi kendilerine bir amaç oluşturabilecek durumlar yaratabilmelerini sağlamalı ve sorumluluk alabilecekleri süreçler oluşturmalıdır.

Antrenör Eğitiminde Fair Play Eğitimi

Antrenörler sporcularına her türden durum için iyi ve kötü arasındaki farkı öğretmelidir. Bu anlayış, antrenörün birinci sorumluluğu olmalıdır. Antrenörler, sporcularında her yaşta karakter gelişimini gerçekleştirebilirler. Fair play idealinin anlaşılabilmesi için öncelikle; inançların, değerlerin, tutumların, ahlaki değerlerin (etik kuralların) bazı kavramların tanımlanması, anlaşılması ve içselleştirilmesi; bu yolla fair play eğitiminin verilmesi gerekmektedir.

Klasik çağdan bu yana etik kurallara uygun davranışların kazandırılması noktasında sporun bir araç olarak kullanıldığını görmek mümkündür. Sporda fair play anlayışı, saygı ve adalet kavramları dikkate alınarak anlaşılabilir. Bu bireyler için de gereklidir.

Fair Play ve Empati Eğitimi

Sağlıklı bir iletişim, karşısındakini anlama, yardımlaşma, karşısındaki kişiye iyilikte bulunma gibi davranışlar insan ilişkilerinde bulunması gereken zorunluluklardır. Bu da empati kavramının bilinmesini beraberinde getirmektedir. Genellikle yetişkinler üzerinde araştırılan empatinin küçük yaşlarda kazandırılması gerekmektedir. Empati; bir bireyin kendisini başkasının yerine koyarak onun içsel duygu durumunu anlayarak olayları, durumları veya kişileri değerlendirmektir. Antrenörler sporcuların 'saldırgan davranışlar' sergilemelerinin önüne geçmeye çalışılmalıdır. Rekabetin çok yoğun yaşandığı spor ortamında antrenörler sporcularına farklı duygu durumlarını tartışabilecekleri bir ortam yaratmalıdır. Spor ortamında empati kazanımı için öncelikle antrenörlerin empatik beceriye sahip olması ve bu beceriyi sporcularına nasıl kazandıracaklarını bilmeleri gerekmektedir.

Fair Play: Sorumlular ve Sorumluluklar

Özellikle profesyonel alanda sporcuların fair play prensiplerine aykırı davranışlara yönelmeleri, bireysel ve toplumsal beklentilerin başarı yoluyla karşılanması çabasıyla kaynaklanmaktadır. Kamuoyu, taraftarlar, medya, sponsorlar, politik çevreler, tıp dünyası, kulüp, antrenör ve spor örgütü, sporcular üzerinde şiddetli bir

performans baskısı uygulamakta, bu da onları yalın faydacı başarı imkanlarını aramaya yönlendirmektedir.

Sporcu ve Sorumlulukları

Sporculuk sadece yarışmayı kazanmak, derece almak, rekor kırmak için değildir. Aynı zamanda sporcular; rakiplere, hakemlere ve taraftarlarına saygılı davranarak yarışmaları dostluk çerçevesi içinde sürdürmelidir. Sporcuların sorumlulukları altında, öncelikle yaptığı işten mutlu olmak, kurallara ve sporun ruhuna uygun davranmak, rakiplere karşı saygılı davranmak, hakemlerinde insan olduklarını ve tıpkı bizim gibi hata yapabileceklerini ama bunu en aza indirmek için çaba gösterdiklerini bilerek onların kararlarına saygı duymak, toplum için pozitif rol model olmak, saldırgan davranış, söz ya da açıklamalardan kaçınmak, hileden ve aldatmadan uzak durmak, kazanma ve kaybetme durumlarında ölçülü davranışlar sergilemek, yardımlaşmanın önemine inanmak ve bu davranışların tamamını hem spor ortamında hem de özel hayatında uygulayabilmek gibi davranışlar yer almaktadır.

Antrenör ve Sorumlulukları

Araştırmalar, sporcu davranışlarının şekillenmesinde antrenörlerin etkisinin ilk sırada yer aldığını göstermektedir. Sporcunun örnek alacağı kişi genellikle sporcuyla yetiştirecek olan antrenördür. Pedagojik olarak eğitilmiş antrenör ve menajerlerin işlerinin çok zor olmakla birlikte fair play konusunun gelişmesi genç ve yardımcı antrenörlerin eğitimine de bağlıdır. Fair play konusuna altyapı gruplarında da dikkat edilmelidir. Her spor dalında genç antrenörler de iyi eğitilmiş ustalara karşı başarı hakkı elde edebilmelidir.

Hakem ve Sorumlulukları

Hakem, oyunun şahidi ve kurallara bağlı kalınıp kalınmadığına karar veren maçın resmi yöneticisidir. Maçı yöneten kişinin otoritesi oyuncular için önemlidir. Hakemler pedagojik olarak eğitilmelidir.

Oyuncular gibi hakem de zaman zaman hata yapabileceğini düşünüp bunu kabul etmesi gerekir.

Yönetici ve Sorumlulukları

Yöneticiler spor kulüplerinin işletmesinde söz sahibi olan kişilerdir. Yöneticiler, sporcu, taraftar ve basınla hoşgörülü ilişkiler kurabildiklerinde, spor ahlakına ilişkin olumlu örnek davranışlar spor alanlarında artarak önemli hale gelmektedir. İyi bir spor yöneticisi; sporcuyla ticari bir meta, kulübünü veya takımını kâr getiren bir işletme olarak görmemeli, sporcusunun kiralama veya transferinde onun da görüşlerine başvurmalı, kulübünü veya takımını kendi reklam aracı olarak görmemeli, sporcusuna ceza verirken duygularıyla hareket etmemeli, tarafsız davranmalı, taraftarları kışkırtacak, şiddete yöneltecek demeç ve sözler söylememeli ve hakem kararlarına saygı göstermelidir.

Medya ve Sorumlulukları

Sporun yayılmasında basının itici güç olarak payı çok büyüktür. Hitap ettiği alan çok geniş olduğundan medyanın sorumluluğu fair play için de önemlidir. Öncelikle haberciler profesyonel sporda oldukça etkilidirler. Haberlerinde centilmenlik örneklerini yansıtan davranışlara da yer vermelidirler. Kazanma motifinden daha çok ahlak ön planda tutulmalıdır. Medyanın sorumlulukları şu şekilde sıralanabilir; spor olayı tarafsız değerlendirilmeli, spor programları jeneriklerinde şiddet değil dostluk görüntülerini kullanılmalı, taraftarı olunan takım ya da kulüp kamuoyuna açıklanmamalı, yorumlar taraftarlık bakışıyla yapılmamalı, hakemler eleştirilirken anlık durumları değerlendirmede insanın yanılabilceği unutulmamalı ve taraftarları kışkırtacak, şiddete yöneltecek şekilde davranılmamalıdır.

Aile ve Sorumlulukları

Aileler, çocuklarını bir kulübe kaydetmeden önce bu organizasyonu araştırmakla yükümlüdür. Aileler; kuruluşun felsefesini, sporcu haklarının nasıl korunduğunu, çalışma şeklini ve kontrol mekanizmasını araştırmalıdır. Antrenörlerle, onların antrenörlük felsefelerini konuşmalı, özellikle bu konuşma içeriğinde çocuklara verilen sorumluluklar ile süreç ve sonuca verilen önem yer almalıdır. Antrenörün bu çerçevede anlattığı bilgiler mutlaka süreç içerisinde gözlemlenmeli ve antrenör tarafından uygulanıp uygulanmadığı kontrol edilmelidir. Aileler çocuklarından her zaman başarı beklemektedir. Ancak bu başarı sonuç odaklı olmamalı, başarı beklentisi çocuğun kendi kişisel gelişimi çerçevesinde kalmalıdır.

Spor Hekimi ve Sorumlulukları

Sporda tıbbın kötü yönetimi sporcular için örgütsel bir tehdittir. Yani doktorların, fizyoterapistlerin, diyetisyenlerin, psikologların, fizyologların kısaca sporla ilgili tüm tıbbi çevrenin etik dışı uygulamaları, çocuk koruma hakkında bilgi eksikliği ve gücün kötüye kullanılması gibi durumlar sporcu için ciddi bir tehdittir. Uluslararası Olimpiyat Komitesi Sağlık Kodları, spor kültürü ve kapsamı içerisinde, sporcunun uygun ve profesyonel tıbbi yönetimi için davranış ve yönergelerin neler olacağını açık bir biçimde sunmaktadır. Bu etik kodlar özellikle; rıza, gizlilik-mahremiyet, bakım kalitesi ve tedavi edici unsurların yanı sıra, sporcunun özel isteklerinin de dikkate alınmasına işaret etmektedir.

Beden Eğitimi Öğretmeni ve Sorumlulukları

Ahlak eğitimi ile kastedilen şey öğrencinin ahlaki düşünme tarzını, karakterini ve dolayısıyla ahlaki davranışını doğrudan şekillendirme veya dolaylı olarak etkilemeye yönelik eğitsel faaliyetler olduğudur. Dünya üzerindeki tüm topluluk, gelenek ya da milletler gelecek kuşaklarına birtakım değerler aktarmayı, onları belirli ahlaki erdemlerle donatmayı en temel görev kabul ettikleri için, ahlak eğitimi, eğitimde her zaman önemli bir yer tutmuştur. Araştırmalarda, uyum sağlamaya, arkadaşlığa

ve çocuk oyunlarına yönelik fiziksel aktivitelerin ahlaki gelişimin temellerini attığına işaret edilmektedir. Buradan hareketle, ahlak eğitimi spor yoluyla kazandırma sürecinde sorumluluk beden eğitimi öğretmenine düşmektedir.

Antrenörler İçin Çocuk Koruma Farkındalığı

Çocuk haklarının korunması, sağlıklı nesillerin yetişmesi ve toplumların gelecekteki refah düzeyini yükseltmek adına büyük önem taşır. Çocukların spor yaparken güvende olmaları ve fiziksel, zihinsel ve duygusal olarak sağlıklı bir şekilde gelişmeleri için Sporda Çocuk Koruma Programı çok büyük bir önem taşımaktadır. Bu noktada antrenör önemli bir rol-model olduğundan en önemli görev de antrenörlere düşmektedir.

Antrenör İçin Riskler

Antrenör; genel ya da ilgili spor dalına özgü bir biçimde, spor etkinliklerini ve antrenmanlarını yaptırarak sporcuyu; teknik, taktik, kondisyon, psikolojik, sosyolojik ve zihinsel açıdan amacına uygun şekilde basamaklı olarak üst düzey verimliliğe ulaştıran eğitici kişi olarak tanımlanmaktadır. Sporcunun korunması ve en doğru yaklaşım yollarının uygulanması esnasında antrenörün karşısına hiç düşünülmemeyen farklı dengeler çıkabilir. Antrenörler için risk doğurabilecek unsurlar izleyen kısımlarda alt başlıklar halinde açıklanmıştır.

Sporun Fiziksel Boyutu

Spor branşlarında eğitim esnasında antrenörün sporcusu ile daha yoğun temas halinde olduğu branşlarda bu risk durumu daha da yükselmektedir. Spor alanında dokunma, fiziksel temasla destek, kötüye kullanım gibi konularda artan bireysel kaygı ile birlikte toplumsal endişeler ve iyi/doğru uygulamalar hakkında açık ve uygulanabilir fikirlerin ve politikaların olmaması, çocukla ilgili çalışan bütün kesimlerde felaketle sonuçlanabilecek kötü deneyim ve yanlış ithamlara da yol açabilmektedir.

Gelişen Teknoloji

Teknolojik cihazların çok farklı donanımlara sahip olması, çocuklarla ve gençlerle çalışan antrenörler için daha dikkatli olmayı gerektirmektedir.

Antrenöre Duyulan Hayranlık

Antrenör her daim her sporcu için bir idol, bir kahraman veya hayranlık duyulan bir konumda olabilir. Özellikle ergenlik döneminde olan sporcularla girilen diyaloglar ve yaklaşımlar antrenör için ciddi riskleri de barındırmaktadır. Antrenör, profesyonel bir meslek erbabı olarak, karşısındaki tüm sporculara yönelik herhangi bir ayrımcılık yapmadan mesleki bir yaklaşım sergilemelidir.

Sporcu Odaklı Yaklaşım

Spor yönetim anlayışı temel olarak, spor odaklı (sportif başarı) ve sporcu odaklı olarak iki eksen üzerinde şekillenerek uygulamaya dönüşmektedir. Sporda gelişmiş ülkeler özellikle altyapılarda sporcu odaklı anlayışı benimser. Bu noktadan hareketle bir antrenör en başta, “Başarıyı mı ön plana almalı yoksa sporcuyu mu?” sorusuna cevap vermelidir. Bir antrenör her zaman sporcunun esenliğini başarının önüne koymalıdır.

Ancak çoğu durumda antrenörler, yarışmacı amaçları temsil eden değerlere öncelik vermek zorunda kalırken,

sporun temsil ettiği ana değer sistemleri üzerinde çok duramamaktadırlar. Bu durum ise çoğu zaman antrenör-sporcu arasında kişisel bir çatışma algısı yaratabilmektedir.

Performansa tek taraflı odaklanmak çocuklarda stres ve kaygıyı tetikleyebilir. Bir çocuğu zafere, rekorlara, ödüllendirmeye yönlendirmek temel amaç değildir. Her şeyden önce, çocukları ve gençleri zihinsel ve fiziksel olarak olgun kişilikler yapmak, sporu sevdirecek fiziksel hareketliliği yaşam boyu süren bir bağlılığa dönüştürmek önemlidir.

Sporcu odaklı görev yapma yaklaşımında bir diğer önemli nokta, sporculara uygulanacak geri bildirimin yaşlarına ve branş seviyelerine uygun olmasıdır.

Antrenörler kişisel çıkar sağlamak ve ödül kazanabilmek adına sporcuyu mağdur etmemelidir.

Sporun Doğasından Kaynaklı Riskler

Sporcuyu korumada karşılaşılan riskler her zaman doğrudan bireylerden kaynaklı olmamaktadır. Bunun yanı sıra, branş özgünlüğü, toplumsal cinsiyet, kültür, güç dengesi, mekan gibi çeşitli etkenler de riski tetikleyebilmektedir.

Branş Özgünlüğü

Her sporun kendine has bir doğası bulunmaktadır. Fiziksel temas gerektirme, aşırı hırs gerektirme, mücadeleyi ve azmi ön plana alma gibi detaylar branştan branşa farklılıklar göstermektedir.

Toplumsal Cinsiyet Roller

Yarışma sporları, erkeklik ve kadınlık ile ilgili çok kuvvetli mesajlar taşımakta ve spor, geleneksel olarak erkeksi cinsiyet özellikleri gerektiren bir etkinlik olarak görülüp, üstün sportif performans erkeklikle eşdeğer kabul edilmektedir. Kadınların ve kız çocuklarının spora katılımının erkeklere kıyasla düşük olmasının sebebi, toplumsal cinsiyet rolleridir.

Kültür

Değerler; töre, aile-soy, sanat, eğitim, yerleşme yerleri, din, devlet yönetimi, spor, bilim ve teknoloji gibi farklı parametreleri bünyesinde barındırır. Toplumların kültür altyapılarını bu değerler oluşturur. Bundan dolayı spor eğitimi de kültürün bir parçasıdır.

Antrenör-Sporcu Güç Dengesi

Antrenör-sporcu arasındaki bu güç dengesi, sporcunun fiziksel, ruhsal ve zihinsel açıdan sağlıklı gelişimine katkı sağlamak amacına yönelik olmalıdır. Bu güç dengesi aynı zamanda sportif performansın yükselmesinde ve sportif başarıda en önemli etkidir.

Sportif Mekânlar

Sporun doğası gereği antrenman ya da müsabaka sırasında çocuğun soyunup giyinmesi, duş alması gibi özel durumlar vardır ve çocukların özellikle savunmasız

olduğu ve özel tedbirler alınması gerektiği alanlar buralardır.

Taciz ve İstismarın Belirtileri ve Bildirim Yükümlülüğü

Spor yönetimi alanında çocuk koruma kapsamında alınacak idari ve adli tedbirlerin yanı sıra tüm paydaşların ve antrenörlerin, çocuk ihmal ve istismar vakaları hakkında bilgi sahibi olmaları, istismarı fark etmeleri ve bunun neticesinde hangi yolu izleyeceklerini bilmeleri, ihmal ve istismarı önleme açısından önemlidir.

Taciz ve İstismarın Belirtileri

İstismarın, çocuğun fiziksel, psikolojik, sosyal gelişimini bozan, onu sekteye uğratan ciddi etkileri bulunmaktadır.

Çocuğun istismara uğradığının göstergeleri farklı şekillerde olabilmektedir. Her çocuk yaş, cinsiyet, ırk, sosyal statü veya kabiliyetine bakılmaksızın istismara maruz kalabilmektedir.

Çocuklar, yetişkinler veya diğer çocuklar tarafından istismar edilebilir. Kötüye kullanım, zorbalık veya kötü uygulama iddiaları veya şüpheleri, kamu kurumlarının ve federasyonların belirlediği prosedürlere uygun olarak yanıtlanmalı ve bildirilmelidir.

Bildirim Yükümlülüğü

Türk Ceza Kanunu, suç teşkil eden davranışların daha hızlı biçimde öğrenilmesi, suçu önleyici ve azaltıcı tedbirlerin hızlı biçimde alınabilmesi için hem tüm vatandaşlara hem de kamu personeli ve sağlık çalışanlarına suçu bildirim yükümlülüğü getirmiştir. Kamu hizmeti gören personel, göreviyle bağlantılı olarak öğrendiği hal ve davranışları yetkili makamlara bildirmekle sorumludur.

Antrenör Sporcu İletişimi

Antrenör sporcu arasında ilişkinin temeli, antrenörün yetkinliği, bilgisi ve becerisinin sporcuda performansa ve başarıya dönüşmesine dayanır.

Sözel İletişim

Sporcunun başarısızlık yaşadığı durumda da bu duygusunu paylaşmak ve daha iyiye beraber ulaşılacağını vurgulamak, küfür ve hakaret içeren sözlerin olmadığı bir yaklaşım göstermek, olumsuz, alay edici ve aşağılayıcı bir dil kullanmadan iletişimi sağlamak önemlidir.

Sözel iletişimde bazı teknikler bulunmaktadır. Bu teknikler çifte olumlu yaklaşım tekniği ve soru-cevap tekniğidir.

- **Çifte Olumlu Yaklaşım:** Başarılı bir performans karşısında, uygulamayı durdurup, performansın neden başarılı olduğunu açıklamak çifte pozitif yaklaşım olarak ifade edilir. Bu teknikte; oyuncuya iyi bir performans için takdirinizi sunarken, aynı zamanda tüm oyuncuların yararına doğru teknik noktalarını da tekrar etmiş olursunuz.

- **Soru-Cevap Tekniği:** Bir antrenörün devamlı olarak oyuncuya ne yapacağını söylemesi çok doğru yaklaşım değildir. Oysa ki soru sorarak oyuncuları sürece dahil etmek daha efektif sonuçlar vermektedir

Dijital İletişim

Günümüzde çocukların dijital bir dünyada doğduğu, cep telefonu, bilgisayar, tablet gibi araçların hayatlarının vazgeçilmez bir parçası olduğu dikkate alındığında genç sporcuların bu platformları yemek içmek gibi temel bir ihtiyaç görerek kullanması, hem çocukları istismara açık ve savunmasız hale getirmekte hem de çocukların eğitiminde sorumlu olan antrenör-öğretmen gibi bireyler açısından çok ciddi risklere yol açabilmektedir.

Fiziksel Temas

Her türlü fiziksel temas, sporcunun ihtiyaç ve isteklerine yönelik olmalıdır. Sporcuya saygı ile yaklaşılmalı, beklentilerine duyarlı bir tutum içerisinde temasta bulunulmalıdır. Fiziksel temas her zaman açık bir şekilde sağlanmalı ve iletişimin açık bir şekilde yapıldığından emin olunmalıdır.

Rol-Model

Bireylerin başkalarının deneyimlerini ve davranışlarını gözleyerek de kendi davranışlarını geliştireceği ve öğrenebileceği dikkate alındığında, sporcunun her yönden gelişimine etki eden birincil kişi olan antrenörün nasıl ve ne şekilde davrandığı çok önem kazanmaktadır.

Antrenörün saldırganlık davranışlarıyla sporcunun saldırganlık davranışının aynı yönde ilişki içerdiği bilimsel araştırmalarla belirlenmiştir.

Antrenörler, sporcuların kültürel gelişimleri açısından tiyatro, sinema, kitap okuma, müze gezileri ve çeşitli sanat etkinliklerine katılma şeklinde sporcularına örnek rol model olacak faaliyetlerde bulunmalıdır.

Geri Bildirim

Geri bildirim, alıcıda istenen etkilerin elde edilmesinde bir kanal görevi üstlenmektedir. Geri bildirimde bireyden beklenen davranışları, başarı grafiklerini açıklayarak, hedeflenen noktaya ne kadar yakın veya uzak olduklarını göstermek gerekir. Etkili geri bildirim, hangi işin nasıl yapıldığıyla ilgili olmalıdır. Antrenör mesajın doğru anlaşılabilmesini sağlayabilmek için iletişim sürecinde şu tutumları sergilemelidir:

- Yalnızca kendi konuşmak yerine sporcularını da dinlemeye aynı derecede önem vermemelidir.
- Sporcuyu, kendi tespitlerine ve kendi düşüncelerine önem verildiğini hissetmelidir.
- Sporcunun fikirlerini serbestçe ifade edebileceği bir ortam hazırlamalıdır

Geri bildirimde bireyden beklenen davranışları, başarı grafiklerini açıklayarak, hedeflenen noktaya ne kadar yakın veya uzak olduklarını göstermek gerekir. Geri

bildirim en önemli noktalarından biri de istekli ve yapıcı bir şekilde yapılması gerekliliğidir.

Geri bildirimde bir diğer esas da her sporcuya mutlaka verilmesi gerekliliğidir. Performansı yüksek olan sporcuların daha fazla gelişmesi amaçlı yapılırken, amatör de olsa her sporcu geri bildirim alma hakkına sahip olmalıdır.

Sosyal Medya

Sosyal medyanın spor ile ilişkisi, oyuncu, antrenör, seyirci, gazeteci vb. birçok aktörü farklı etkilemektedir. Teknolojinin bir nimeti olarak kabul gören sosyal medya aslında paylaşımların oldukça özen gösterilmesi gereken bir mecradır.

Antrenörler sosyal medya hesaplarına çocukları kesinlikle eklememeli ve bu tip uygulamalar üzerinden iletişim kurmamalıdır. Çocuklar, birden fazla kişi (kulüp yönetimi, aile temsilcileri vd.) tarafından kontrol edilen kulübün resmi sosyal medya hesabına yönlendirilmelidir.

Meslek ve Etik

Meslekler toplumların sağlık, eğitim, güvenlik, vb. temel ihtiyaçlarını karşılarken meslek sahiplerinin de toplumda işe yaradığı duygusunu yaşamasına imkan verir. Mesleğe ilişkin temel etik değerler son derece önemlidir. Etik toplumsal hayatı düzenlediği gibi meslek hayatını da düzenleyen ilke ve kuralları ortaya koyarak sağlıklı bir iş ortamının oluşturulmasını sağlar.

Meslek Kavramı

Meslek, belli bir eğitim ile kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlığa yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları toplumca belirlenen ve etik değerlere sahip etkinlikler bütünüdür.

Meslekler alınan eğitim düzeyi ve yapılan görevin niteliğine göre “Uzman Meslekler” ve “Beceriye Dayalı Meslekler” olarak sınıflandırılmaktadır. Uzman meslekler daha çok akademik eğitim ağırlıklı bir eğitim gerektirirken, beceriye dayalı meslekler mesleki eğitimi ve beceri eğitimini gerektirmektedirler.

Bir Uğraşın Meslek Olabilmesi İçin Taşıması Gereken Özellikler

Bir uğraşın meslek olabilmesi için bazı gereklilikler vardır. Özetle;

1. Bir meslek toplumda önemli bir işlev yerine getirmeli, toplumun eğitim, sağlık, güvenlik gibi kaçınılmaz olan bir gereksinimi karşılamalıdır.
2. Meslek hem kişinin kendi salt değerlerini hem de başkalarına fayda sağlamayı gözetilerek yapılan bir uğraştır. Örneğin bir antrenör mesleğini yalnızca maddi kazanç elde etmek için değil sporcularının başarılarını ve gelişimlerini sağlamak için de yapar.
3. Meslek sistemli bilgi ve becerilerden oluşan belirli bir eğitimle kazanılır.
4. Mesleklerin kendine özgü teknikleri vardır. Bu teknikler mesleklerin üzerinde yapılan araştırmalarla mesleğe ilişkin bilgi ve birikimlerin artması ile olur.
5. Meslekler ekonomik kazanç sağlayan bir uğraştır.
6. Mesleklerin kendilerine özgü değer ve etik ilkeleri vardır.

Bir Meslek Olarak Antrenörlük

Antrenörlük mesleği, sporcuların ve spor takımlarının performansını geliştirmeyi ve optimize etmeyi, antrenman planlaması yapmayı, eğitim programlarını organize etmeyi, sporcuların teknik ve taktik becerilerini geliştirerek yarışmaya hazırlamayı hedefleyen bir meslektir. Antrenör Eğitimi Yönetmeliğine göre antrenör, kademeler itibarıyla temel eğitim ve uygulama eğitiminden oluşan antrenör eğitim programını tamamlayan Spor Bakanlığı ve ilgili spor federasyonlarından antrenörlük belgesini alan kişidir (www.resmigazete.gov.tr).

Antrenör, spor bilimcilerinden, spor hekimlerinden ve spor psikologlarından aldığı bilgileri yorumlayıp, içselleştirip sporcularının eğitiminde kullanılmalıdır. Sporun temel taşı olarak kabul edilebilecek antrenöre ne kadar çok imkan sağlanır ve o ne kadar iyi eğitilir ve yeterlilikleri geliştirilirse, yetiştireceği sporcular da o kadar iyi performans gösterecektir.

Antrenörün branşına ilişkin yeni ve güncel bilgilerle donanmış ve genel kültür seviyesinin yüksek olması sporcuların başarısı için son derece önemlidir. İdeal bir antrenörde bulunması gereken özellikler şöyle sıralanabilir:

- *İyi Bir Branş Bilgisine Sahip Olma;* Antrenörün, iyi bir branş bilgisinin yanı sıra, bazı yardımcı disiplinler (spor hekimliği, biyomekanik, pedagoji, istatistik vb.) hakkında da bilgilenmesi gerekmektedir.
- *İyi Bir Genel Kültür Bilgisine Sahip Olma;* Antrenörün iyi bir genel kültür bilgisine sahip olması, antrenörün karakteri ve sporuyla ilişkisini olumlu yönde etkileyebileceği gibi, onun çevreyle de iletişim kurmasına yardımcı olabilmektedir.
- *Antrenörün Kişisel ve Karakter Özelliğinin Uygunluğu;* Spor branş bilgisi ve genel kültür bilgisi eğitimle kazandırılabilirdiği halde, antrenörün kişisel ve karakter özelliğinin uygunluğu herhangi bir disipline dayalı bilgiyle kazandırılmamaktadır. Bu özellik, yalnızca kendini sürekli geliştirmekle sağlanabilmektedir.

Etik Kavramı

Etik, bir davranışın doğru ya da yanlış olduğunu belirleyen ilkeler iken, ahlak bu davranışın yaşama aktarılmasıdır. Yani etik ilke, ahlak ise davranıştır.

Felsefenin bir disiplini olan etik, insan davranışlarını mevcut ahlakilik koşulları altında değerlendiren, ahlaki değerlerin ve ilkelerin temellerini ve özünü araştıran bir bilimdir. Ahlak, doğru ve yanlış, iyi ve kötü ile yaptığımız davranışları ve bu davranışların sonuçlarını değerlendirmeyi, etik ise kullandığımız ahlaki tutumlarımızın arkasında yatan yargılarımızı ele alır.

Mesleki Etik İlkeler ve Önemi

Bu kısımda, meslek etiği ilkeleri ve meslek etiğinin meslek yaşamı üzerindeki etkileri üzerinde durulmuştur. Türk Dil Kurumu sözlüğü tarafından meslek etiği “çeşitli meslek kolları arasında tarafların uyması veya kaçınması gereken davranışlar bütünü” olarak tanımlanmaktadır. Meslek etiği bir mesleğin uygulamasındaki standartların ne olduğunu ortaya koyar ve böylece iş dünyasında aynı meslek gruplarının ortak etik ilkelere sahip olmasını sağlar.

Evrensel mesleki etik ilkeleri; adalet, eşitlik, dürüstlük ve doğruluk, tarafsızlık, sorumluluk, hümanizm, bağlılık, hukukun üstünlüğü, sevgi, hoşgörü, laiklik, saygı, tutumluluk, demokrasi, olumlu insan ilişkileri, açıklık, hak

ve özgürlükler, emeğin hakkını verme ve yasadışı emirlere karşı direnme olarak belirtilmiştir.

Mesleki Etik İlkelerin Amaçları ve Görevleri

Mesleki etik belirli bir meslek grubu tarafından oluşturulan, uyulması yönünde zorlayan, uymayanları meslekten dışlayan, meslek ortamını düzenleyen kurallar ve ilkeler bütünüdür.

Mesleki Etik İlkelerin Önemi

Bireylerin etik dışı davranışlardan uzak durabilmeleri için karar verme sürecinde yollarını bulmalarına yardım edecek etik ilkelerinin var olması önemlidir. Etik kurallar ve standartlar meslek mensuplarının çalışma ortamlarını düzenleyen, iyileştiren ve geliştiren imkanlar sağlamaktadır.

Sporda Meslek Eğitimi

Spor, toplumumuzun kültürel ve ahlaki değerlerini içinde bulunduran ve sporcuların bu değerler ile tanışmasını sağlayan bir unsurdur.

Sporda Meslek Etiği Kavramı

Mesleki etik, her meslek grubunun evrensel değerlere bağlı kalarak kendine özgü oluşturduğu ilke ve kurallar bütünüdür. Mesleki etik ilkeleri adalet, eşitlik, saygı, hoşgörü, sevgi gibi evrensel değerleri içermektedir.

Sporda yaşanan etik davranışlar bireylerin ve toplumların karakterlerini olumlu yönde etkilemektedir. Sporcuların sonuca odaklandıkları kazanmak için hile şiddet ve şike gibi etik dışı davranışlara başvurdukları durumların tüm toplum tarafından hoş görülmemesi bu tür olayların azalmasını sağlayacaktır.

Sporda Meslek Etiğinin Önemi

Sporun gerçek anlamı ile varlığının sürdürülmesinde davranışların etik ilkelere uygunluğu son derece önemlidir. Spor etiği genel anlamda sporun gelişmesinde önemli rol oynayan sporun tarafları olarak antrenör, hakem, sporcu ve spor yöneticilerinin görev ve sorumluluklarını dürüstlük, adalet, açıklık, tarafsızlık ve saygı gibi evrensel değerler doğrultusunda yerine getirmeleri olarak tanımlanmaktadır. Spor etiğinin temel amacı da bireylere spor alanında kabul görmüş evrensel etik ilkelerin benimsetilerek bu ilkelerin sportif ortamlarda davranış boyutunda sergilenmesini sağlamaktır. sporda meslek etiği kapsamında antrenörlük meslek etiği ilkelerinin antrenörler tarafından bilinip, benimsenmesi ve davranışlarına yansıtılması, sporda etik değerlerin korunması adına son derece önemlidir.

Antrenörler sporcular için temel rol modelidir. Bu nedenle antrenörler “antrenörlük meslek etiği ilkelerine” uygun davranarak bugünün sporcularının yarının yetkin ve ahlaki antrenörleri olarak yetiştirilmesinden sorumludurlar.

Antrenörlük;

- sistemli bir eğitimi gerektirmesi,
- toplumun spor alanında gelişmesinde en önemli rolü üstlenmesi,

- yapılan işin karşılığında para kazanılması ile birlikte sporcularının başarısı ile manevi bir doyum elde edilmesini sağlaması,
- araştırma ve deneylerle geliştirilerek kendine özgü tekniklere sahip olması,
- kendine özgü etik ilkelere sahip olması nedeni ile bir meslektir.

Bir antrenör aşağıda belirtilen “Genel Prensipler” çerçevesinde görevini yerine getirmelidir:

- İşleri ile ilgili yüksek standartlara sahip olmak,
- Kendi eksikliklerini bilmek ve bu eksikliklerini eğitim, antrenman ve deneyimlerle giderecek yeterliliğe sahip olmak,
- Dürüstlük,
- Profesyonel sorumluluk,
- Katılımcılara Saygı,
- Yaptığı işin sorumluluğunu almak.

Minik ve Yıldızlar Kategorisinde Antrenman Planlama ve Uygulanmasında Temel Değerler

Antrenörler gelişimin fiziksel gelişimle birlikte sosyal, zihinsel ve duygusal olmak üzere dört boyutta sağlıklı bir şekilde olması gerektiğini unutmamalıdır.

Fiziksel Gelişim: Bireyin fizyolojik yapısında ortaya çıkan değişimleri tanımlar.

Zihinsel Gelişim: Bireyin karar verme ve oyun kuralları ile takım kavramlarını anlamayı etkileyen, hafıza, bilgi işleme, düşünme yetenekleri, dil ve algılamalarını tanımlar.

Sosyal Gelişim: Bireyin insanlarla etkili bir etkileşimde olma ve onlarla iyi geçinmelerini tanımlar

Duygusal Gelişim: Bireyin kişilik gelişiminin bir parçasıdır ve kişinin duygularını kontrol edebilme yeteneğini gösterir.

Sporcu Sağlığı

Antrenörler sporcu sağlığı için aşağıda belirtilen etik ilkeleri benimseyerek davranışlarında bu ilkeleri sergilemelidirler. Antrenör;

- sakatlığı önleyici tedbirleri alır (saha, malzeme, vb.),
- sporcularını yarışma için fiziksel olarak hazırlar,
- sakatlanmalarda uygun olan müdahaleyi sağlar,
- şiddetli sakatlanmalarda ani kriz yönetimlerini sağlar,
- sakatlanmalarda daha yetkin sağlık personelinin öneri ve daha iyi müdahale için yönlendirir,
- sakatlanmış sporcuların oluna güvenli bir şekilde dönebilmeleri için sağlık personelleri/fizyoterapist ile birlikte çalışır,
- sporcularının sağlıklarını kazanmanın öneminden üstün tutar,

- sporcularının rakibi sakatlamaya yönelik davranışlarına izin vermez,
- sakatlanan sporcuyu oyundan alır,
- sporcularına zarar verecek antrenman tekniklerinden kaçınır,
- zararlı ilaç kullanımına karşı sporcularını bilgilendirerek önleyici bir tutum sergiler,
- sporcularına doktor reçete ile yazmadıkça herhangi bir ilaç kullanımı konusunda tavsiyede bulunmaz,
- sporcuların tütün maddesi ve alkol kullanmamalarını destekler.

Sporcu Güvenliği

Antrenman esnasında, yarışma sırasında, seyahatlerde sporcu güvenliği başta antrenör olmak üzere ilgili yetkililer tarafından sağlanmalıdır. Sporcu güvenliği için bir antrenörün sahip olması gereken “mesleki etik ilkeler” aşağıda maddeler halinde verilmiştir:

- yarışma ve antrenmanlarda güvenli bir çevre sağlar,
- antrenmanlarda sporcularının fiziksel özelliklerine uygun malzeme kullanır,
- sahada herhangi bir tütün maddesi /alkollü içecek kullanmaz,
- sporcuların güvenliğini kazanmanın öneminden üstün tutar,
- sporcuların güvenliklerini tehdit edecek antrenman tekniklerinden kaçınır,
- malzeme seçiminde sporcuların güvenliğine dikkat eder.